

Monika Mularska-Kucharek

Uniwersytet Łódzki

PODMIOTOWOŚĆ MIESZKAŃCÓW ŁODZI I JEJ UWARUNKOWANIA

Abstrakt. Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest podmiotowość mieszkańców Łodzi. Głównym celem analiz jest próba odpowiedzi na pytanie jaki jest poziom podmiotowości łodzian oraz ustalenie jego korelatów. Podstawę empiryczną opracowania stanowią badania ilościowe z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu, przeprowadzone z 2010 roku na blisko 500-osobowej, reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców miasta.

Słowa kluczowe: podmiotowość, wymiary podmiotowości społecznej, korelaty podmiotowości.

1. Wprowadzenie

Zainteresowanie badawcze w naukach społecznych wynika z problemów, jakie niesie ze sobą zmiana rzeczywistości społecznej, politycznej czy gospodarczej. To banalne skądinąd stwierdzenie wyjaśnia powody zainteresowania problematyką podmiotowości przez ludzi nauki i polityki, czego dowodem są liczne publikacje, badania socjologiczne i organizowane na ten temat konferencje. Problemom podmiotowości poświęca się coraz więcej uwagi w analizach przemian społecznych, ekonomicznych i politycznych.

W czasach rozwoju demokracji zyskuje na znaczeniu postulat pozostawiania inicjatyw społecznych i politycznych w rękach obywateli. W ujęciu Wieleckiego, aktywność podmiotu powinna przejawiać się na dążeniu do wybierania takich „form zaspokajania własnych potrzeb oraz sposobu ich zaspokajania, które uwzględniają interes, w tym dążenie do podmiotowości innych ludzi” (2003). Podmiotowość jest ważna, ponieważ:

Po pierwsze, chroni człowieka przed uleganiem manipulacji, zwiększa autodeterminację i pobudza do podejmowania różnego rodzaju działań;

Po drugie, jest niezbędnym warunkiem partycypacji, czyli udziału obywateli w zarządzaniu sprawami społeczności, której są członkami (Hausner 1999);

Po trzecie, daje przekonanie, że człowiek nie jest przedmiotem, wokół którego wszystko się dzieje, ale podmiotem, od którego wiele zależy.

Poczucie podmiotowości ma zatem szczególne znaczenie w czasach demokracji oraz dążenia do pełnego i świadomego uczestnictwa w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, nie tylko europejskiego, narodowego, ale przede wszystkim lokalnego, w ramach społeczności lokalnej. Poczucie sprawstwa zwiększa szansę na aktywne funkcjonowanie w dzisiejszym świecie przyczyniając się do budowania społeczeństwa obywatelskiego, które jest coraz częściej traktowane jako remedium na rozwiązywanie problemów społecznych.

Natomiast cechą współczesnego społeczeństwa polskiego jest niski poziom podmiotowości społecznej we wszystkich jej wymiarach: aktywności obywatelskiej, prospołecznej i kooperacyjnej. Wyniki badań dowodzą, że zdecydowana większość Polaków nie wykazuje zainteresowania sprawami wykraczającymi poza ich życie prywatne, nie podejmuje działań obywatelskich w celu współtworzenia świata wokół nich i nie angażuje się na ogół w rozwiązywanie problemów społecznych (CBOS 2006, 2008, 2010, Diagnoza społeczna 2010, Domański 2009). Ich aktywność cechują niechęć do wspólnego działania i przekonanie o większej skuteczności realizacji zadań w pojedynkę. Polacy określani są jako ci, którzy „nie umieją, bo nie działają, a nie działają bo nie umieją” (Sułek 2009).

Celem podjętych w artykule rozważań jest diagnoza poziomu podmiotowości mieszkańców Łodzi oraz ustalenie korelatów zjawiska. Podstawę empiryczną analiz stanowią dane zgromadzone w ramach realizowanego w 2010 roku grantu promotorskiego „*Kapitał społeczny, postawy przedsiębiorczości i jakość życia mieszkańców Łodzi*”. Reprezentatywna próba badawcza stanowi 497 dorosłych mieszkańców Łodzi.

2. Podmiotowość – aspekty teoretyczne

Pojęcie podmiotowości jest stosowane powszechnie, ale trudne do jednoznacznego zdefiniowania. Z pojęciem tym łączą się takie kategorie jak wolność, emancypacja, tożsamość. Zdaniem Gorlacha (1996), intuicyjnie pojęcie podmiotowości prowadzi w kierunku takich zagadnień jak: rola człowieka, jego aktywność w procesach społecznych, problem wolności we wszystkich sferach życia społecznego.

„W antropologii filozoficznej pojęcie podmiotowości oznacza przeciwieństwo reifikacji, uprzedmiotowienia jednostki i podjęte zostaje przez te kierunki, które akcentują wolność, kreatywność, dezalienację człowieka. W epistemologii oznacza odrzucenie mechanistycznej teorii odbicia i podkreślenie czynnej roli poznającego rozumu. W historiozofii oznacza

sprzeciw wobec fatalizmu i determinizmu, a także finalizmu czy providencjalizmu, na rzecz perspektywy aktywistycznej i pozytywistycznej” (Sztompka, 1989). Każdy ze wskazanych wyżej trzech wymiarów myślenia filozoficznego akcentuje rolę człowieka, jego stosunek do otaczającej rzeczywistości, głównie możliwość wpływu na tę rzeczywistość.

Odmienny nieco sens ma pojęcie podmiotowości w psychologii. Korzeniowski (1983: 18) zainteresowanie podmiotowością wiąże przede wszystkim z rozwojem różnych wersji psychologii humanistycznej. Wskazuje trzy momenty, które są istotne dla rozpatrywania ludzkiej podmiotowości. Pierwszy, to działalność podmiotowa, czyli realne oddziaływanie i dokonywanie zmian w świecie. Drugi dotyczy świadomości podejmowanych działań, zaś trzeci – akcentuje psychologiczną odrębność i autonomię podmiotowości.

W naukach politycznych podmiotowość utożsamiana jest z samorządnością, autonomią jednostek i grup społecznych. Zgodnie z przekonaniem, że na podmiotowość składają się świadomość i aktywność, o byciu podmiotem decyduje samouświadomienie, świadomość samego siebie, czyli samowiedza, która generuje skłonność do działania świadomego (Karwat 1980: 274). W tym ujęciu, podobnie jak w refleksji psychologicznej, mamy do czynienia z aktywnym nastawieniem do otaczającej rzeczywistości.

Centralną kategorią podmiotowości w analizach socjologicznych jest działanie człowieka, jako wyraz jego aktywnej postawy wobec świata. Według P. Sztompki (1989: 5) podmiotowość to przede wszystkim „aktywny wpływ działań ludzkich na kształt struktury społecznej”. Działanie człowieka charakteryzuje się refleksyjnością, planowaniem, konstruowaniem otaczającej rzeczywistości. Innymi słowy jest to zdolność społeczeństwa do samodzielnego przekształcania się. Z kolei zdaniem M. Wieruszewskiej „poczucie podmiotowości i przeświadczenie o jej wpływie na różne sfery życia zgodne z własnymi lub uznawanymi standardami, wspomagają się wzajemnie i minimalizują rozmaite doświadczenia uzależnienie, bezradności, podporządkowania” (2002: 42). Zatem świadomość, że jest się przedmiotem działania ma decydujące znaczenie w podejmowaniu przez człowieka inicjatyw na rzecz otaczającej go rzeczywistości. Przekonanie o samostanowieniu generuje zaangażowanie i lepszą jakość podejmowanych działań. „Jak pokazały dotychczasowe doświadczenia, narzucanie gotowych wzorców rozwoju może dać jedynie efekty krótkotrwałe, a nawet odwrotne od zamierzonych i niszczące dla społeczności lokalnej” (Juroszek 2008: 54). Konkludując, dla prawidłowego rozwoju społeczeństwa obywatelskiego potrzeba udziału obywateli w zarządzaniu sprawami społeczności, potrzeba aktywności społecznej. Zaangażowanie w sprawy „małych ojczyzn” zdaje się być warunkiem koniecznym.

3. Poziom podmiotowości mieszkańców Łodzi

Uwzględniając dominujące akcenty w różnych podejściach teoretycznych, pod pojęciem podmiotowości rozumie się w niniejszym opracowaniu: po pierwsze – autodeterminizm, tzn. zdolność stanowienia o sobie, po drugie – poczucie sprawstwa, po trzecie – aktywność jednostki w procesach społecznych. Wskaźnikami tak rozumianej podmiotowości są m.in. dążenie do wolności, która stanowi podstawowy i pierwszy warunek wszelkiego działania, ocena możliwości zmiany własnych warunków życia w efekcie podjętych działań i aktywny udział w tworzeniu rzeczywistości społecznej, a za empiryczne wyznaczniki wskazanych komponentów podmiotowości przyjęto odpowiednio: odpowiedź na pytanie o prawo do samodzielnego decydowania w sprawach moralnych bez kierowania się opiniami Kościoła i innych autorytetów, opinię odnośnie wpływu przeciętnego obywatela na to, co robią lokalne władze oraz odpowiedź na pytanie o podejmowane działania na rzecz społeczności lokalnej.

Pierwszym ze wskazanych wyżej komponentów podmiotowości jest autodeterminizm. Według I. Krzemińskiego (1992: 34) „społeczeństwo obywatelskie jest oparte na idei, że każdy członek społeczności, bez względu na to, kim jest, jaką ważną rolę odgrywa w danej wspólnocie ma prawo decydować o swoim losie i zabierać głos w sprawach, które go dotyczą”. Możliwość samodecydowania o sobie stanowi istotę poczucia podmiotowości, bywa natomiast, że ludzie pozostają pod wpływem autorytetów, które ograniczają możliwość samostanowienia.

Według deklaracji zdecydowanej większości – 86,6% ogółu – mieszkańców Łodzi człowiek powinien mieć prawo do samodzielnego decydowania w sprawach moralnych bez konieczności kierowania się opinią Kościoła i innych autorytetów, w tym ci, którzy zdecydowanie zgadzali się z takim stanowiskiem stanowili niecałe 39% (Tab. 1).

Zgodnie z teorią podmiotowości jednostka powinna mieć także poczucie sprawstwa, czyli przekonanie o wpływie na otaczającą rzeczywistość. Z przeprowadzonych analiz wynika, że zdecydowana większość Łodzian (80% ogółu badanych) uważa, że przeciętny obywatel nie ma wpływu na to co robią lokalne władze, w tym blisko 34% stanowią Ci, którzy twierdzą tak w sposób zdecydowany (Tab. 2).

Tab. 1. Autodeterminizm mieszkańców Łodzi

W jakim stopniu zgadza się Pan, ze stwierdzeniem, że jednostka powinna mieć prawo do samodzielnego decydowania w sprawach moralnych bez konieczności kierowania się opiniami np. przedstawicieli kościoła i innych autorytetów	Liczba	%
Zdecydowanie się zgadzam	191	38,7
W większym stopniu się zgadzam niż nie zgadzam	136	27,5
Raczej się zgadzam	101	20,4
W połowie się zgadzam, w połowie się nie zgadzam	39	7,9
Raczej się nie zgadzam	17	3,4
W większym stopniu się nie zgadzam niż zgadzam	2	0,4
Zdecydowanie się nie zgadzam	8	1,6
Ogółem	494	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

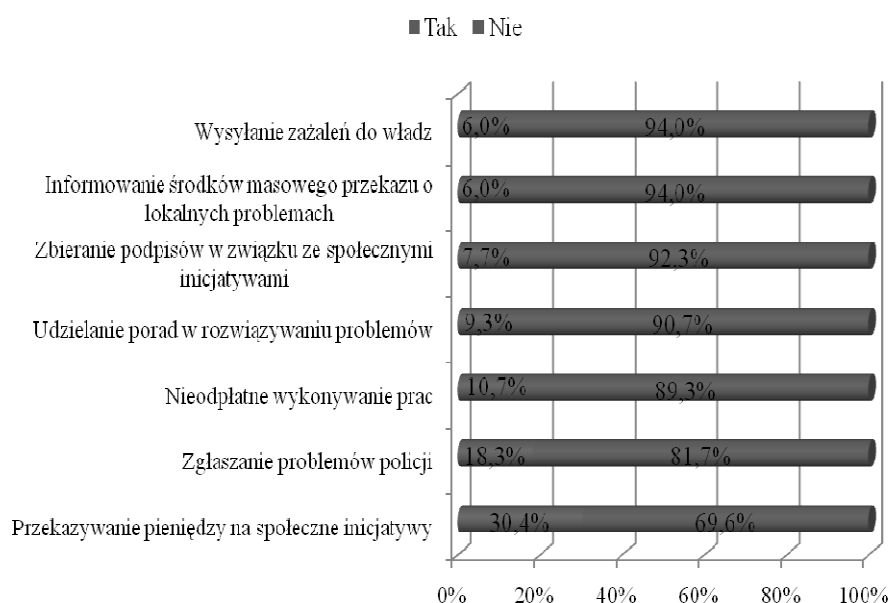
Tab. 2. Poczucie sprawstwa mieszkańców Łodzi

W jakim stopniu zgadza się P. ze stwierdzeniem ludzie tacy jak ja nie mają wpływu na to, co robią lokalne władze?	Częstotliwość	Odsetek
Zdecydowanie się zgadzam	168	33,9
W większym stopniu się zgadzam niż nie	113	22,8
Raczej się zgadzam	107	21,6
W połowie się zgadzam, w połowie nie zgadzam	50	10,1
Raczej się nie zgadzam	35	7,1
W większym stopniu się nie zgadzam niż zgadzam	13	2,6
Zdecydowanie nie się nie zgadzam	9	1,8
Ogółem	497	100,0

Źródło: Opracowanie własne.

Porównanie uzyskanych wyników z rezultatami badań ogólnopolskich z 2007 roku dowodzi, że Łodzianie deklarują rzadziej wpływ na sprawy lokalne niż ogół Polaków (11,5% wobec ponad 40%) (CBOS 2007). Oceny Łodzian nie napawają optymizmem, szczególnie jeśli zauważyć, że poczucie sprawstwa koreluje z aktywnym uczestnictwem w życiu społecznym (CBOS 2004, 2007, 2008, 2010).

Wyznacznikiem podmiotowości człowieka jest także jego aktywny udział w tworzeniu rzeczywistości społecznej. Analiza podejmowania przez badanych Łodzian różnych działań na rzecz miasta, ujawnia, że wykazują oni małą aktywność w tym zakresie, są na ogół bierni i z tego punktu widzenia nie różnią się od ogółu członków społeczeństwa polskiego (CBOS 2006, 2008).

Rys. 1. Aktywność społeczna mieszkańców Łodzi

Źródło: Opracowanie własne.

Spośród poddanych analizie trzech wymiarów podmiotowości najwyższe wśród Łodzian jest przekonanie o prawie do samostanowienia (autodeterminizm) (Tab. 3).

Tab. 3. Wymiary podmiotowości według poziomów

Wymiary podmiotowości	Niski	Średni	Wysoki
Autodeterminizm	5,5%	28,3%	66,2%
Poczucie sprawstwa	56,8%	31,7%	11,5%
Aktywność społeczna	77,8%	17,1%	5%

Źródło: Opracowanie własne.

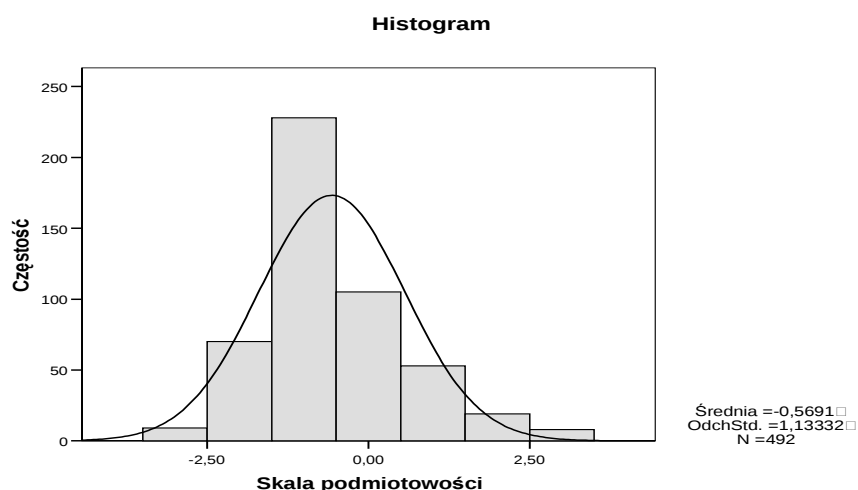
Ujawniono także, że poddane analizie trzy wymiary podmiotowości są ze sobą powiązane. I tak, osoby, które mają poczucie wpływu na otaczającą rzeczywistość, po pierwsze: częściej wykonywały jakieś bezpłatne prace na rzecz poprawy warunków zamieszkania w mieście ($VC = 0,182$, $p = 0,000$) i po drugie: charakteryzowały się większym poczuciem prawa do samostanowienia ($VC = 0,175$, $p = 0,000$). Istotna statystycznie zależność wystąpiła także pomiędzy wymiarem „aktywność społeczna” a „poczucie sprawstwa”. Osoby, które wykonywały bezpłatnie prace na rzecz Łodzi mają większe przekonanie o wpływie na to, co robią lokalne władze niż ci, którzy w tym wymiarze przejawiali bierność.

Tab. 4. Związki między wymiarami podmiotowości mieszkańców Łodzi

	Autodeterminizm	Poczucie sprawstwa	Aktywność społeczna
Autodeterminizm	X	Brak zależności	$VC = 0,116$ ($p = 0,036$)
Poczucie sprawstwa	$VC = 0,175$ ($p = 0,000$)	X	$VC = 0,127$ ($p = 0,028$)
Aktywność społeczna	$VC = 0,116$ ($p = 0,036$)	$VC = 0,191$ ($p = 0,000$)	X

Źródło: Opracowanie własne.

Analizując powiązanie wymiarów podmiotowości zbudowano także syntetyczny wskaźnik podmiotowości i skalę podmiotowości mieszkańców Łodzi. Wskaźnik syntetyczny ujawnił, że większość badanych (67,8% ogółu) charakteryzuje podmiotowość określana przez dwa wymiary, 1/4 Łodzian podmiotowość definiowana przez jeden wymiar, a tylko 5% ogółu badanych prezentuje podmiotowość złożoną z trzech wymiarów. Natomiast średni poziom podmiotowości badanych Łodzian kształtuje się na poziomie 0,56, przy odchyleniu standardowym 1,13. Wartość ta na tle potencjalnego zakresu zmiennej (-3 do +3) ujawnia niski poziom badanego zjawiska w populacji mieszkańców miasta. Jednocześnie wartość współczynnika skośności dla analizowanej zmiennej wynosi 0,783 – co oznacza, że rozkład zmiennej „skala podmiotowości” jest dodatnio skośny. Z kolei wartość kurtozy – 0,823 sugeruje, że mamy do czynienia z rozkładem platykurtycznym, tzn. krzywa jest bardziej spłaszczona w relacji do rozkładu normalnego, co oznacza, że w badanym zbiorze zdecydowanie przeważają osoby o poziomie podmiotowości bliskim średniej, mało jest natomiast osób o wynikach skrajnych.

Rys. 2. Histogram skali podmiotowości Łódzian

Źródło: Opracowanie własne.

4. Atrybutywne uwarunkowania podmiotowości łódzian

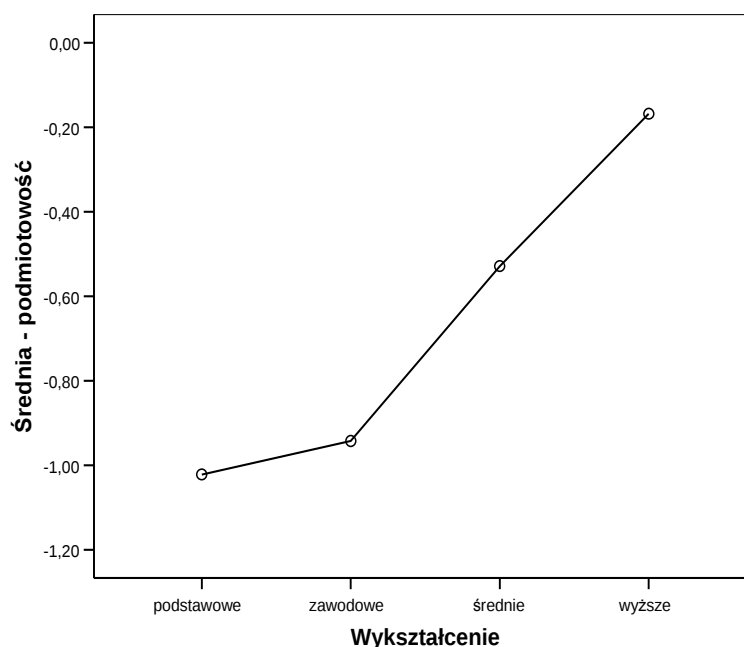
Z założeń teoretycznych i ustaleń empirycznych wynika, że postawy i działania ludzi mają wieloczynnikowe uwarunkowanie. Wśród zmiennych niezależnych, które mogą być brane pod uwagę jako zmienne wyjaśniające, zgodnie z klasyfikacją Scotta, można wyróżnić: zmienne atrybutywne, czyli właściwości, względne atrybuty jednostek charakteryzujące ich pozycję w strukturze demograficznej i klasowo-warstwowej (umożliwiają odpowiedź na pytanie, kto przejawia interesującą nas właściwość i dotyczą jednostkowych cech); zmienne relacyjne, czyli kontakty, związki i inne relacje, które nie mogą być zredukowane do zmiennych jednostkowych (dotyczą zachowań) oraz zmienne świadomościowe, które charakteryzują jednostkowe definicje sytuacji, rodzaje motywacji lub preferencji, orientacje psychospołeczne, postawy i wartości (dotyczą poglądów). Wyjątkiem są właściwości emocjonalne, które obejmują niezwerbalizowane odczucia życiowej satysfakcji, frustracji i lęku (Scott 1991).

W niniejszym opracowaniu skupiono się wyłącznie na zmiennych atrybutywnych, które określają poglądy, zachowania jednostki, a niektóre z nich dla wielu badaczy świata społecznego są głównymi wyznacznikami badanych zjawisk. Do takich zmiennych zalicza się wiek, wykształcenie, pozycję zawodową, posiadany dochód (por. CBOS 2004a, 2006, 2007, 2008b).

Według jednego z ostatnich sondaży CBOS, poczucie wpływu na to, co dzieje się w bezpośrednim otoczeniu człowieka i w kraju najczęściej deklarują osoby młode, poniżej 25 roku życia (35% kategorii), z wyższym wykształceniem (32%), ucząca się młodzież i studenci (38%) oraz kadry kierownicze i inteligencja, oraz pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (po 35% w każdej z tych grup), a najrzadziej – osoby w wieku 65 lat i więcej (10%), z wykształceniem podstawowym (16%), oraz emeryci (10%) i renciści (12%) (CBOS 2007). Podobne zależności można dostrzec w odniesieniu do jednego z przejawów partycypacji społecznej. Okazuje się, że zaangażowanie w działania na rzecz społeczności lokalnej wiąże się przede wszystkim z poziomem wykształcenia i statusem zawodowym ankietowanych – im wyższy poziom wykształcenia tym więcej osób deklaruje, że udziela się w pracy na rzecz swojego środowiska. I jednocześnie do najbardziej aktywnych osób należą przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracujący na własny rachunek. (CBOS 2004a, 2006, 2008b). Zatem poczucie podmiotowości jest głównie funkcją zmiennych statusu społecznego.

Do podobnych konkluzji skłaniają wyniki badań nad podmiotowością mieszkańców Łodzi. W celu zbadania związków między podmiotowością Łódzian a zmiennymi atrybutywnymi przeprowadzono jednoczynnikową analizę wariancji. Wyniki analizy wskazują na istotny statystycznie efekt następujących zmiennych: wykształcenia – $F(3,486) = 11,046$; $p = 0,000$; posiadanego dochodu – $F(3,455) = 4,666$; $p = 0,003$; zawodu – $F(5,411) = 6,131$; $p = 0,000$.

Przeprowadzone za pomocą testu Bonferroniego porównania post hoc ujawniły różnicę pomiędzy niektórymi z grup. I tak, wykazano istotne różnice między osobami posiadającymi wykształcenie najniższe i najwyższe, przy czym najwyższym poziomem podmiotowości cechują się absolwenci wyższych uczelni, a najniższym osoby z wykształceniem co najwyżej podstawowym.

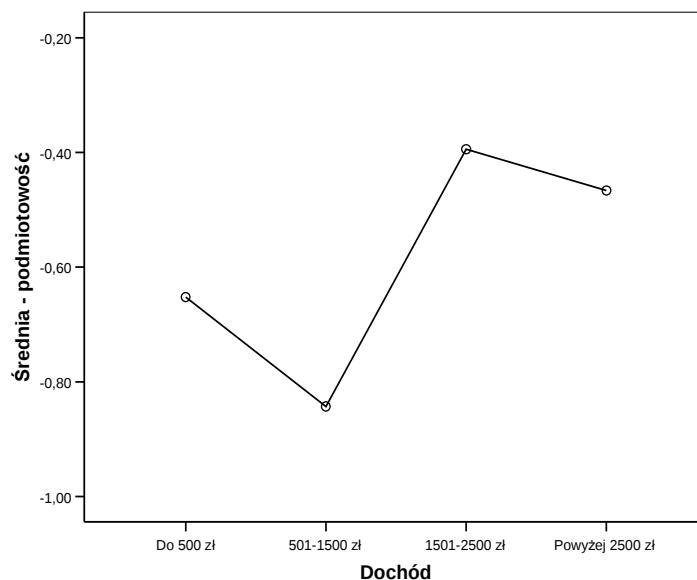

Rys. 4. Podmiotowość Łódzian według poziomu wykształcenia

Źródło: Opracowanie własne.

Wykształcenie ujawnia nie tylko rodzaj ukończonej szkoły, lecz także poziom wiedzy, umiejętności umożliwiające jednostce poznanie otaczającego świata i skuteczne w nim działanie. Według Sztompki (1991), od wykształcenia zależy zainteresowanie sprawami wykraczającymi poza życie prywatne, co w przypadku podmiotowości ma istotne znaczenie. Zdaniem psychologów, wykształcenie określa zasięg pola psychicznego jednostki – im jest ono szersze, tym większy zasięg pożądanego wpływu (Reykowski, Lewin 1935). Zatem, co podkreśla Zandecki (1999: 57), „w otwarciu systemu na podmiotowość, samostereowność jednostek szanse upatrywali ludzie wykształceni. Wykształcenie stało się korelatem zmiany społecznej”.

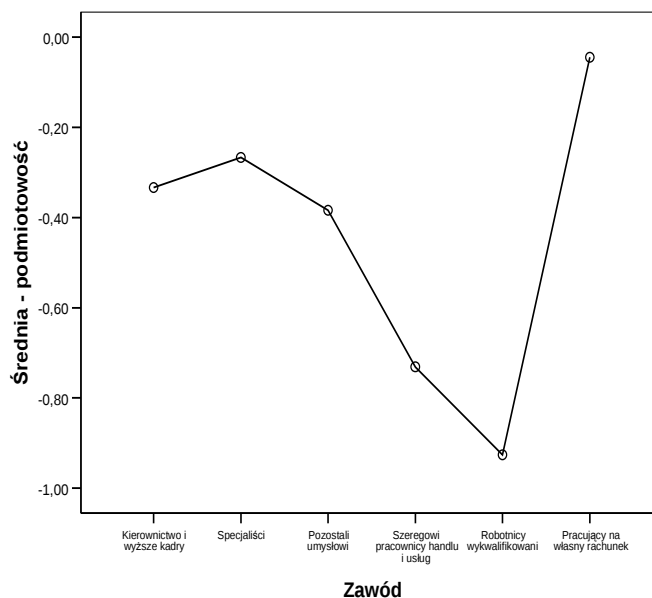
Kolejną zmienną, która określa poziom podmiotowości mieszkańców Łodzi jest dochód. Istotne różnice z tego punktu widzenia, zaobserwowano między trzema grupami osób, tj. osób o miesięcznym dochodzie między 501–1500 zł i osób o dochodach wyższych – 1501–2500 zł i powyżej 2500 zł. Najwyższy poziom podmiotowości charakteryzuje osoby osiągające dochód w przedziale 1501–2500 zł, najniższy – osoby reprezentujące drugą wyróżnioną grupę dochodową, tzn. o dochodach w przedziale 501–1500 zł.

Rys. 5. Dochód miesięczny a podmiotowość łódzian

Źródło: Opracowanie własne.

Z kolei, jeśli weźmiemy pod uwagę przynależność do określonej grupy zawodowej, test Bonferroniego wykazał istotne różnice między trzema grupami zawodowymi – istotnie różnym poziomem podmiotowości charakteryzują się pracownicy umysłowi oraz pracujący na własny rachunek w stosunku do robotników wykwalifikowanych. Natomiast najwyższy poziom podmiotowości cechuje osoby prowadzące działalność gospodarczą, najniższy – należących do kategorii „robotnicy wykwalifikowani”. Wypada w tym miejscu przypomnieć, że przynależność do określonej kategorii zawodowej w istotny sposób wpływa na wartości i system orientacyjny jednostki. Rodzaj wykonywanej pracy i zakres obowiązków poszerzają lub zawężają perspektywę poznawczą i analityczną jednostki, wpływając na jej poczucie podmiotowości. Istotne znaczenia ma tutaj także poziom autonomii zawodowej, czyli swoboda działania, kreatywność, możliwość wyboru zadań, sposobu ich realizacji itp. Największa autonomia, w tym sensie cechuje, zdaniem Domańskiego (2009), naukowców, literatów i twórców w dziedzinie kultury, najmniejsza – pracowników fizycznych. Warto dodać, że wysoki poziom autonomii zawodowej dotyczy także osób pracujących na własny rachunek oraz pracowników umysłowych.

Rys. 6. Podmiotowość łódzian a kategoria zawodowa

Źródło: Opracowanie własne.

Konkludując wypada zauważyć, że uzyskane wyniki potwierdzają zarówno teoretyczne ustalenia, jak i inne empiryczne rezultaty badań, tzn. im wyższe wykształcenie i im wyższa pozycja społeczna jednostki, tym większa jej skłonność do samodzielnego decydowania w sprawach moralnych, podejmowania działań na rzecz społeczności lokalnej oraz traktowania siebie w kategoriach podmiotu mającego możliwość wpływania na otaczającą rzeczywistość. Innymi słowy, pozycja stratyfikacyjna określa ludzkie zachowania, orientując je na samosteroowność lub na konformizm. I tak, osoby zajmujące wyższe pozycje stratyfikacyjne charakteryzują się większą samosteroownością rozumianą jako „działanie na podstawie własnego, indywidualnie wypracowanego osądu sytuacji, zwracanie uwagi zarówno na wewnętrzną dynamikę zachowań, jak i konsekwencje, szerokie horyzonty myślowe, ufność wobec innych. Odmienna jest sytuacja osób zajmujących niższe pozycje w systemie stratyfikacyjnym. Wyznawane przez nich wartości po pierwsze: kształtują przeświadczenie o małym wpływie na własny los, pod drugie: ujawniają ich konformizm wobec zewnętrznych autorytetów” (Kohn, Schooler 1986). A zatem, osoby zajmujące wyższą pozycję w strukturze społecznej, częściej traktują siebie jako jednostkę autonomiczną i charakteryzują się wyższym poczuciem podmiotowości społecznej.

5. Podsumowanie

Dane przedstawione w niniejszym opracowaniu upoważniają do sformułowania następujących wniosków odnośnie podmiotowości mieszkańców Łodzi. Badanych łodzian cechuje niskie poczucie podmiotowości, nie jest jeszcze w pełni wykształcone przekonanie, że każdy obywatel może być podmiotem, od którego wiele zależy.

Współcześnie, coraz częściej oczekuje się aktywności ze strony mieszkańców. Zakłada się, że powinni być oni przygotowani do autonomicznego działania oraz podejmowania działań zbiorowych w celu realizacji zamierzonych celów. Konieczne jest bowiem aktywne działanie, twórcze wpływanie na sprawy publiczne i racjonalne kształtowanie otoczenia (Sadowski 2006). Mieszkańców miasta postrzega się bowiem, jako ważnego aktora sceny lokalnej, który może inicjować i przyspieszać procesy rozwojowe. Potrzeba, zatem zaangażowania i uczestnictwa mieszkańców na rzecz swojego otoczenia, ponieważ ma to pozytywne skutki. Konieczność istnienia świadomych, aktywnych i odpowiedzialnych podmiotów jest artykułowana coraz częściej. W dobie demokracji oraz dążenia do pełnego i świadomego uczestnictwa w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, europejskiego, narodowego, ale przede wszystkim regionalnego, problem podmiotowości zyskuje wyraźnie na znaczeniu.

Ważne zadanie stoi zatem przed realizatorami programów aktywizacji społeczności lokalnych, którzy poprzez organizowanie i prowadzenie szkoleń, podnoszenie kwalifikacji lokalnych liderów, pracowników organizacji pozarządowych i instytucji publicznych, prowadzenie poradnictwa i konsultacji edukują społeczności lokalne, wzmacniają działania lokalnych grup obywatelskich, budują tożsamość wspólnot lokalnych, a także pomagają ludziom w kształtowaniu ich poczucia podmiotowości. Te działania są natomiast niczym innym, jak sposobem na przejmowanie większej kontroli nad własnym życiem, a tym samym sposobem na upodmiotowienie obywateli.

Bibliografia

- Gorlach K., Seręga Z. (1989) *Socjologiczna koncepcja podmiotowości – zarys problemów badawczych*, „Studia – Młodzież i Wieś”, Poznań.
- Gorlach K. (1996), *Społeczne mechanizmy genezy i identyfikacji problemów społecznych* [w:] *Labirynty współczesnego społeczeństwa*, red. K. Czekaj, K. Gorlach, M. Leśniak, Warszawa: Interart.
- Hausner J. (red.) (1999), *Komunikacja i partycypacja społeczna. Poradnik*, Kraków: Wydawnictwo Małopolskiej Szkoły Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej.

- Juroszek L. (2008), *Partycypacja lokalna w gminie Istebna i możliwość jej wykorzystania w zrównoważonym rozwoju gminy*, [w:] *Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny*, red. H. Podedworna, P. Ruszkowski P., Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Kohn M.L., Schooler C. (1986), *Praca a osobowość. Studium współzależności*, Warszawa: PWN.
- Karwat M. (1980), *Podmiotowość polityczna: humanistyczna interpretacja polityki w marksizmie*, Warszawa: PWN.
- Komunikat CBOS (2000), *Społeczeństwo obywatelskie? Między aktywnością społeczną a biernością*.
- Komunikat CBOS (2004a), *Społeczeństwo obywatelskie 1998–2004*.
- Komunikat CBOS (2004b), *Poczucie wpływu na sprawy publiczne*.
- Komunikat CBOS (2007), *Czy zwykły człowiek ma poczucie wpływu na sprawy publiczne*.
- Komunikat CBOS (2008a), *Społeczeństwo obywatelskie 1998–2008*.
- Komunikat CBOS, (2008b), *Stowarzyszeniowo – obywatelski kapitał społeczny*.
- Komunikat CBOS (2010), *Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998–2010*.
- Komunikat CBOS (2010a), *Działalność społeczna Polaków*.
- Komunikat CBOS (2010b), *Bilans aktywności ekonomicznej, społecznej i kulturalnej Polaków a także doświadczeń osobistych w roku 2009*.
- Komunikat CBOS (2010c), *Bilans aktywności ekonomicznej, społecznej i kulturalnej Polaków a także doświadczeń osobistych w roku 2009*.
- Korzeniowski K. (1983), *Podmiotowość jednostki w koncepcjach psychologicznych i organizacyjnych*, Wrocław: Ossolineum.
- Korzeniowski K. (1989) *Uwarunkowaniach zmienności i stabilności w czasie poczucia podmiotowości – alienacji politycznej*, [w:] „Studia – Młodzież i Wieś”, Poznań.
- Krzemiński I. (1992), *Co się dzieje między ludźmi*, Warszawa: Instytut Socjologii UW.
- Kozielecki J. (1976), *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa: PIW.
- Lewin K. (1935), *A dynamic theory of personality*, New York: McGraw-Hill.
- Pióro Z. (1973), *Rozwój społeczności lokalnych w koncepcjach Organizacji Narodów Zjednoczonych*, [w:] *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, red. Z.T. Wierzbicki, Wrocław-Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Reykowski J. (1989), *Podmiotowość – szkic problematyki*, [w:] „Studia – Młodzież i Wieś”, Poznań.
- Sadowski A. (2006), *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, Białystok: Wydawnictwo Szkoły Ekonomicznej.
- Scott J. (1991), *The Social Network Analysis, A Handbook*, London: SA.
- Senge P.M. (2000), *Piąta dyscyplina*, Warszawa: Dom Wydawniczy ABC.

- Sztompka P. (1989), *Socjologiczna teoria podmiotowości*, [w:] „Studia – Młodzież i Wieś”, Poznań.
- Sulek A. (2009), *Doświadczenie i kompetencje obywatelskie Polaków*, [w:] *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków*, J. Czapiński, T. Panek, Warszawa.
- Sztompka P. (1991), *Society in Action. The Theory of Social Becoming*, “Polity Press”, Chicago: Cambridge University of Chicago Press.
- Sztompka P. (2002) *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków: Znak.
- Wielecki K. (1989), *Podmiotowość społeczna i jej makrostrukturalne uwarunkowania*, [w:] *Podmiotowość: możliwość, rzeczywistość, konieczność*, red. P. Buczkowski, R. Cichocki, Poznań.
- Wieruszewska M. (red.) (2002), *Samoorganizacja w społecznościach wiejskich*, Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.
- Wierzbicki Z.T (1973), *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, [w:] *Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych*, Wrocław-Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Zandecki A. (1999), *Wykształcenie a jakość życia*, Toruń: Wydawnictwo EDYTOR.

The Subjectivity of the Residents of Lodz and its Determinants

Summary. The subject of discussions of this article is the subjectivity of the inhabitants of Lodz. The main objective is the attempt to answer the question about the level of subjectivity of the test community residents and to determine correlates of these variables. Empirical basis of this text is provided by a quantitative study, conducted on the basis of a 2010 survey, carried out on a 497 – person representative sample of adults residents of Lodz.

Key words: subjectivity, the dimensions of social subjectivity, subjectivity correlates.

Monika Mularska-Kucharek – magister socjologii; słuchacz Studium Doktoranckiego w Instytucie Socjologii UŁ; asystent Wydziału Nauk Geograficznych UŁ.

Zainteresowania badawcze: kapitał społeczny, zaufanie społeczne, jakość życia, przedsiębiorczość.

Adres e-mail: monikamularska@tlen.pl.